

ваційна економіка. Всеукр. наук.-вироб. журнал. – 2013. – №6 [44] – С. 19-22.

19. Шпикуляк О. Г. Результативність наукової діяльності в аграрній сфері / О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило, І. С. Гончаренко // 36. наук. праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2011. – №2 (53). – С. 3-9.

20. Albert M. The legitimation and dissemination processes of the innovation system approach. The case of the Canadian and Quebec science and technology policy / M. Albert, S. Laberge // Science, Technology and Human Values. – 2007. – Т. 32. – № 2. – С. 221-249.

21. Cagan J. A look at the emerging science of innovation / Cagan J. // AI EDAM. – 2007. – Т. 21. – С. 13-14.

22. Hopkins M. M. Just how difficult can it be counting up r&d funding for emerging technologies (and is tech mining with proxy measures going to be any better)? / M.M. Hopkins, J. Siepel // Technology Analysis & Strategic Management. – 2013. – Т. 25. – № 6. – С. 655-685.

23. Hue G. The American science pipeline: sustaining innovation in a time of economic crisis / G. Hue, J. Sales, D. Comeau, D. G. Lynn, A. Eisen // CBE Life Sciences Education. – 2010. – Т. 9. – № 4. – С. 431-434.

24. Leitch Sh. The politics of discourse: marketization of the New Zealand science and innovation system / Sh. Leitch, S. Davenport // Human Relations. – 2005. – Т. 58. – № 7. – С. 891-912.

25. Robinson D. K. R. Forecasting innovation pathways (fip) for new and emerging science and technologies / D.K.R. Robinson, L. Huang, Y. Guo, A. L. Porter // Technological Forecasting and Social Change. – 2013. – Т.80. – № 2. – С. 267-285.

26. Wisniewska J. The place of technology transfer processes in the system of methods for researching the area of science-technology-innovation / J. Wisniewska // Perspectives of Innovations, Economics and Business. – 2010. – Т.4. – № 1. – С. 18-20.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 року

*

УДК 338.439:005

О.А. ДІКАРЕВ, аспірант*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Стратегічне управління інтеграційними процесами в агропродовольчому комплексі України

Постановка проблеми. В Україні з огляду на її природно-кліматичні, історичні та соціально-економічні особливості, агропродовольчий комплекс відіграє важливу роль у життєдіяльності сільського соціуму. Нині в аграрній галузі країни зосереджена майже третина основних виробничих фондів, працює 15 % сільського населення, виробляється близько 20 % валового внутрішнього продукту й третина національного доходу, формується 70 % роздрібного товарообігу. В найближчому майбутньому агропродовольчий комплекс України, як показують загальні тенденції до концентрації ресурсів (передусім земельних) у обмеженого кола бізнесових структур і приватних осіб, буде пов'язаний із посиленням впливу інтеграційних

процесів на темпи економічного зростання та перспективи соціального розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку інтеграційних процесів та окремих його елементів присвячені праці таких зарубіжних і вітчизняних учених, як М.Ф. Кропивко [2], О.А. Родіонова [4], І. Хіцков [5], І.Г. Храмова [6], О. Чаянов [7], О.Г. Шпикуляк [8] та інші [9, 10, 11]. При всій фундаментальності проведених досліджень окремі аспекти становлення й розвитку інтеграційних процесів в агропродовольчому комплексі потребують подальшого поглибленого вивчення, а саме: визначення з позиції системного підходу місця та ролі інтеграційних механізмів у національній економіці, наукове обґрунтування концепції їх гармонійного і збалансованого розвитку та на її основі уточнення напрямів діяльності.

* Науковий керівник – В.К. Терещенко, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

© О.А. Дікарев, 2014

Мета статті – на основі аналітичних досліджень розвитку інтеграційних процесів розробити модель стратегічного управління ними в агропродовольчому комплексі, що охоплює основні етапи узгодження інтересів усіх учасників системи та комплекс чинників, які формують ефективність стратегії, яка сприятиме гармонізації й збалансованості взаємовідносин інтегрованих формувань із зовнішнім середовищем.

Виклад основних результатів дослідження. У процесі досліджень ми дійшли висновку, що інтеграційні процеси в агропродовольчому комплексі – це комплексна взаємодія різноманітних галузей сільського господарства, харчової та переробної промисловості, суб'єктів аграрного ринку й інших структурних елементів виробничої інфраструктури, органів влади, територіальних громад із метою оптимального збалансування територіально-економічних та соціальних інтересів її учасників, що дає їм змогу використовувати переваги від ефектів синергичності та емерджентності. Їхнім результатом є формування «інтеграційної системи».

Загальновідомо, що головним мотивом розвитку інтеграційних систем для суб'єктів господарювання, що беруть участь у них, є одержання ефекту від спільної діяльності [3]. В цілому інтеграційні виробничі системи як у агропродовольчій сфері, так і в інших галузях національного господарства сприяють раціональному використанню ресурсного потенціалу, ефективнішій роботі суміжних підприємств та галузей, просуванню кінцевої продукції від виробника до споживача.

Інтеграційні процеси знаходять свій зовнішній прояв через організаційно-економічні й організаційно-правові форми, які дещо різняться. Так, до першої групи належать концерни, конгломерати, альянси, кластери, консорціуми, корпорації, комбінації, агрофірми, асоціації, союзи, об'єднання. Основною їх відмінністю є характер взаємовідносин між учасниками та ступінь їхньої самостійності (від повної її втрати до збереження автономії). Друга група – організаційно-правові форми можуть варіюватися залежно від законодавчої практики тієї чи іншої держави, але найбільш поширеними в світі є кооперативи, холдинги, фінансово-

промислові групи, транснаціональні компанії, спільні підприємства.

В Україні через специфіку розвитку сільського господарства «інтеграційні формування» часто вживають як синонім поняття «агрохолдинг». Це призвело до того, що взаємовідносини в інтеграційних системах нашої держави побудовані таким чином, щоб задовольнити потреби великих інтегрованих формувань і найбільш поширеної їх організаційно-правової форми – агрохолдингів. Нині, за даними М.Ф. Кропивка, в Україні налічується до 140 агрохолдингів [2]. З них 10 найбільших контролюють близько 2 млн га сільськогосподарських угідь. Така ситуація призвела майже до повного ігнорування потреб інших учасників інтеграційного процесу, насамперед сільських територіальних громад, дрібних і малих виробників сільськогосподарської продукції.

Переслідуючи лише економічні інтереси, інтеграційні системи не виконують соціальні та екологічні функції. Підтвердженням цього є невисокі розміри орендної плати за користування земельними паями. Великі формування – агрохолдинги – фактично формують середній рівень орендної плати за земельні частки (паї), орієнтуючись лише на її мінімальний рівень, який встановлено законодавчо. При цьому не враховані екологічні аспекти використання земельних ресурсів та їх поступову деградацію.

Крім того, за останні три роки найбільшими агрохолдингами України було освоєно майже дві третини від загальної суми прямих іноземних інвестицій у сільське господарство. З одного боку, такий доступ інтеграційних формувань до фінансових ресурсів (наприклад, до ІРО) посилює їхні конкурентні переваги перед іншими формами господарювання. З іншого, відсутність чітких і прозорих механізмів соціальної відповідальності бізнесу перед громадами призводить до незаінтересованості власників інтеграційних формувань у збереженні й відновленні ресурсної бази сільських територій.

Сучасні виробничо-економічні зв'язки в інтеграційних системах визначаються складністю реалізації земельних, майнових, обмінно-розподільчих та інших відносин, що викликані необхідністю розробки механізму,

який сприяв би підвищенню заінтересованості учасників у кінцевих результатах. Найскладнішим у процесі формування інтегрованих виробничих систем в агропродовольчій сфері є створення системи адекватних земельних і майнових відносин. Земельна ділянка є об'єктом правового, економічного та екологічного регулювання та юридично закріплена за суб'єктом господарювання. Через це з'являється необхідність у мотивуванні раціонального та екологічно безпечного землекористування й охороні земельних ресурсів як основного засобу виробництва. Недостатньо розроблений та обґрунтований механізм земельних відносин позначається на ефективності роботи усієї інтегрованої структури: порушуються принципи мотивації учасників і еквівалентність обміну.

Для ефективного функціонування інтеграційних систем, гармонізації та збалансованості розвитку необхідним є максимальне зближення двох напрямів їхньої діяльності: інвестиційно-інноваційного й соціального розвитку (рис. 1). В основу даного підходу доцільно покласти соціальну відповідальність бізнесу як об'єктивну закономірність трансформації сучасного суспільства. Дове-

дено, що соціальна орієнтація інтеграційної системи забезпечить переваги, у т.ч. збільшення прибутку, для всіх її учасників.

У зарубіжних країнах уже кілька десятиліть досліджується ефективність корпоративної соціальної відповідальності. Так, агентством "Walker Information" виявлено пряму залежність зростання престижу компанії та ефективності її економічної діяльності від виконання соціальних обов'язків. Збільшення соціального потенціалу компанії на 1% підвищує її соціальний престиж на 0,55%, тоді як зростання економічного потенціалу поліпшує економічну цінність на 0,32%. Зафіксовано безпосередній вплив соціальної діяльності компанії на фінансові показники. У компаніях, які 10 років дотримувалися курсу на соціальну відповідальність, фінансові результати були вищі, ніж у соціально безвідповідальних. Дохід на інвестиційний капітал був вищим на 9,8%, з активів – на 3,55, із продажу – на 2,79, із прибутку – на 63,5%. При 15-річному терміні діяльності в руслі концепції соціальної відповідальності дохід акціонерів перевищував середній показник у 2 рази [1].

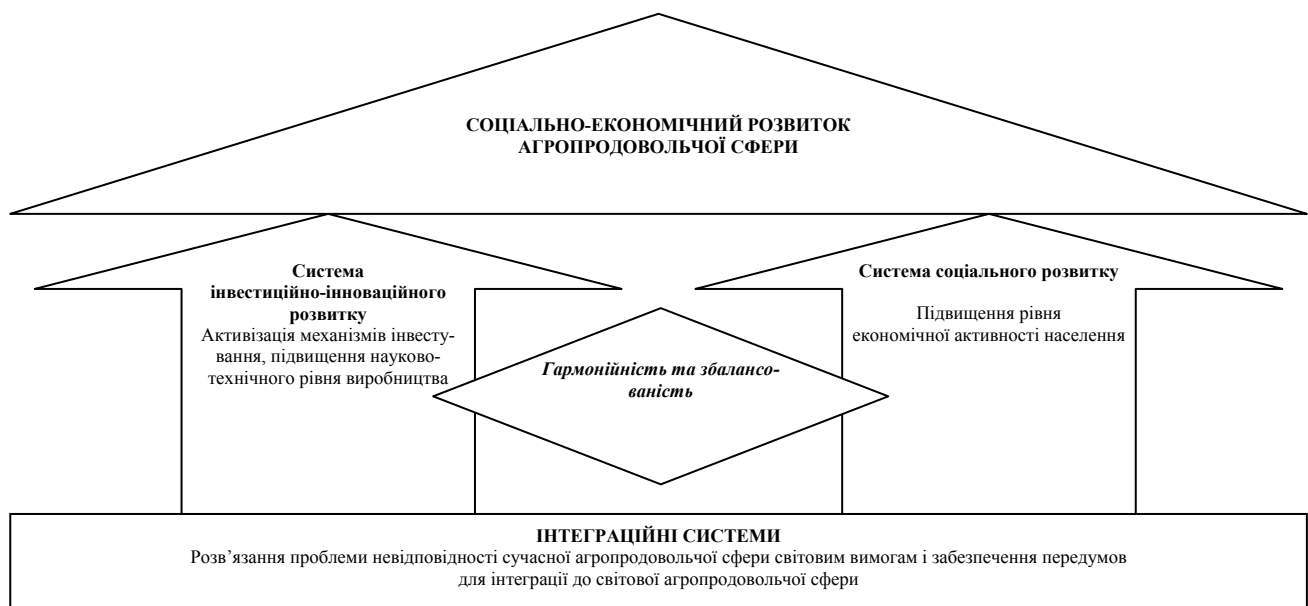

Рис. 1. Схема соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери

Джерело: Розроблено автором.

Із метою гармонізації та збалансування розвитку інтеграційних систем нами запропонована модель стратегічного управління, яка, з одного боку, враховує стратегічні позиції формування і при цьому в основі має

теоретичні розробки та положення класичних моделей, а з іншого, стан зовнішнього середовища (або сільських територій чи територіальних громад). Розроблена модель передбачає участь на кожному етапі процесу

управління всіх учасників системи (власників інтеграційних формувань, їхніх найманих працівників, територіальних громад, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій) і всього комплексу чинників, які формують ефективність інтеграційної системи (рис. 2).

Комплексна модель стратегічного управління інтеграційними процесами в агропродовольчому комплексі у своїй структурі має кілька етапів, кожний із яких потребує проведення певного алгоритму дій [11]. Перший етап традиційно охоплює аналіз навколишнього середовища. Враховуючи досвід стратегічного аналізу підприємницького середовища та специфіку агропродовольчої сфери, пропонуємо проводити аналіз у двох аспектах: аналіз загального макросередовища (природних, політико-правових, економічних, соціокультурних і технологічних факторів) й аналіз галузевого середовища безпосередньо агропродовольчого комплексу.

Другий етап – побудова стратегічної моделі визначення типових стратегій розвитку інтеграційних процесів залежно від стратегічних позицій на ринку всіх його учасників. Це

дає змогу окреслити та обґрунтувати подальшу лінію поведінки кожного з учасників, тобто набір їх типових стратегій. Доцільно відзначити, що в принципі у теорії й на практиці всі стратегії поділяють на дві великі групи: стратегії, спрямовані на зміну ринкових умов; спрямовані на зміну макро- і мікроумов.

Третій етап – узгодження стратегій учасників інтеграційного процесу, вироблення та реалізація єдиної стратегії. Координацію й узгодження таких стратегій повинні взяти на себе держава та територіальні громади і органи місцевого самоврядування.

Розглядаючи модель стратегічного управління загалом, важко визначити й сказати напевне, який із етапів є найскладнішим. На нашу думку, специфіка агропродовольчої сфери диктує такі умови діяльності, в яких даний етап – узгодження та реалізації обраної стратегії – є найбільш непередбачуваним і небезпечним. Тому цей етап розкриває механізм управління стратегією розвитку інтеграційних процесів в умовах непередбачуваних змін середовища та можливого конфлікту інтересів різних учасників.

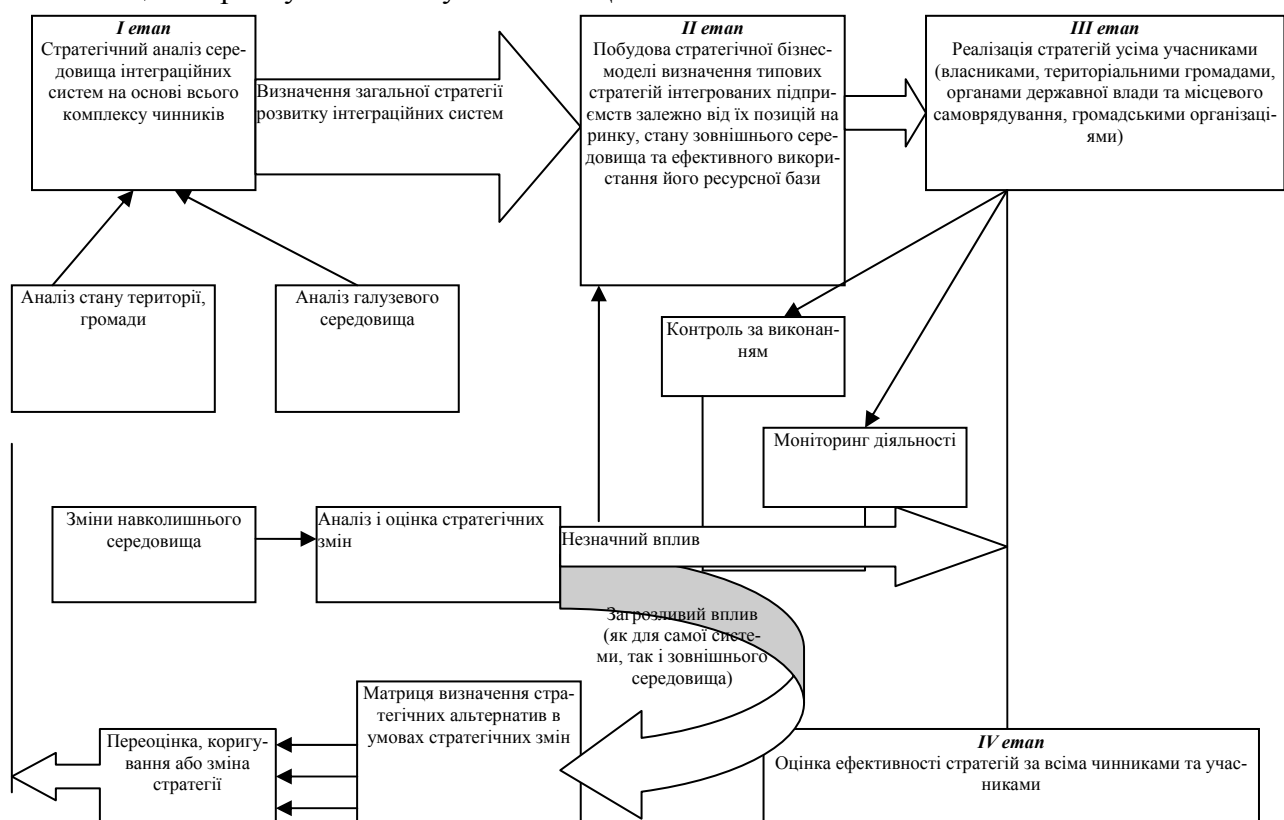

Рис. 2. Структурно-логічна модель стратегічного управління інтеграційними процесами в агропродовольчому комплексі

Джерело: Розроблено автором.

Четвертий етап даної моделі – оцінка ефективності стратегії. Цей етап не менш важливий, бо дає змогу кількісно та якісно оцінити процес реалізації стратегії, довести її обґрунтованість для всіх учасників, визначити ефекти. При цьому ефективність стратегії можна розглядати в двох аспектах – економічному та соціальному.

Висновки. На сучасному етапі формування й розвиток інтеграційних систем в Україні є складним процесом. Їхня неоднозначна роль у подоланні кризових явищ в агропродовольчій сфері та на сільських те-

риторіях зумовлює необхідність перегляду механізму їх функціонування, який не тільки підвищить ефективність усієї системи, але й забезпечить її гармонійний і збалансований розвиток. Це сприяє ефективнішому управлінню виробничими, фінансовими, логістичними процесами, освоєнню інвестицій та інновацій, створює передумови для структурно-технологічної модернізації вітчизняного агропромислового комплексу й підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Список використаних джерел

1. Грицина Л.А. Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (машинобудування)" / Л.А. Грицина. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 20 с.
2. Кропивко М.Ф. Про інтегровані аграрні формування та перспективи їх розвитку в Україні / М.Ф. Кропивко. – Матер. загальних зборів Відділення аграрної економіки і продовольства НААН, 2014. – 38 с.
3. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 480 с.
4. Родионова О.А. Трансформация интеграционных процессов в агропродовольственной сфере России / О.А. Родионова // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2011. – №9. – С.37-40.
5. Хицков И. Интеграционные связи в агропромышленном производстве / И. Хицков, Н. Митина, Е. Фомина // АПК: экономика, управление. – 2003. – №9. – С.9-17.
6. Храмова И.Г. Вертикальная интеграция в продовольственном комплексе России / И.Г. Храмова. – М.: Ин-т экон. и переход. периода, 2002. – 50 с., с.18.
7. Чаянов А. Основные идеи и формы организации крестьянской кооперации / А. Чаянов. – М.: Агропромиздат, 1992. – 208 с.
8. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку: моногр. / О.Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 480 с.
9. Brandenburger A.M. Co-opetition / A. M. Brandenburger, B. M. Nalebuff. – N.Y.: Doubledau, 1996. – 105 s.
10. Moore J.F. The Death of Competition / J. F. Moore. – N.-Y.: Harper Business, 1996. – P. 210.
11. Porter M.E. Competitive Strategy. – N.Y.: Free Press, 1980. – 315 p.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2014 року

*

UDS 338.5:633.1

*M.M. PALAMARCHUK, post-graduate student**
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Ways of domestic maize competitive ability increasement under present-day conditions

Scientific problem. Nowadays, our country is quite a big exporter of grain crops, taking up leading positions at global market. Preconditions for this served the increase of grain crops

production that reached its record volumes during last years. It was taking place, mainly, due to maize. Its croppage achieved 30 million tons. In view of the reduced demand at the domestic market it allowed a significant export of maize. This situation is substantiated by high competitive ability of this crop in comparison with other kinds of cereals.

* Scientific supervisor – O.M. Shpychak, doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS.
© M.M. Palamarchuk, 2014